

**UCHWAŁA NR XLIII/885/14
RADY MIASTA GDYNI**

z dnia 28 maja 2014 r.

**w sprawie przyjęcia do realizacji Gdyńskiego Programu Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na
lata 2014 – 2016**

Na podstawie art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5czerwca 1998r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2013r. poz. 595 z późn.zm.¹⁾) art. 18 ust.2pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013r. poz. 549 z późn. zm.²⁾) w związku z art. 176 pkt 1, art. 180 pkt. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013r. poz. 135 z późn.zm.³⁾), Rada Miasta Gdyni uchwała co następuje:

§ 1. Przyjmuje się do realizacji Gdyński Program Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2014 – 2016 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej Uchwały.

§ 2. Wykonanie Uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Gdyni.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miasta
Gdyni

dr inż. Stanisław Szwabski

¹⁾Zm. Dz. U. z 2013 r. poz. 645, Dz. U. z 2014r. poz. 379

²⁾Zm. Dz. U. z 2013r. poz. 645, poz. 1318, Dz. U. z 2014r. poz. 379

³⁾Zm.Dz. U. z 2012r.poz. 1519 Dz. U. z 2013r.poz. 154, poz. 866, poz. 1650

Gdyński Program Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2014 – 2016

Spis treści

Wstęp	3
I. Diagnoza	4
1. Sytuacja demograficzna	4
2. Zasoby Miasta Gdynia w obszarze wsparcia dziecka i rodzin	6
2.1. Zasoby wspierające rodziny w środowisku	6
2.1.1. wsparcie w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej	6
2.1.2. wsparcie specjalistyczne na rzecz rodzin zagrożonych i dotkniętych kryzysem	8
2.2. Zasoby zapewniające opiekę i wychowanie dzieciom w pieczy zastępczej	10
2.2.1. rodzinne formy opieki	11
2.2.2. instytucjonalne formy opieki	12
3. Kierunki zmian w gdyńskim systemie wsparcia dziecka i rodziny, na przestrzeni ostatnich 4 lat	13
3.1. Zarządzanie zorientowane na dowartościowanie innowacyjnych i aktywizujących form wsparcia	13
3.2. Harmonizowanie współpracy służb działających w obszarze wsparcia dziecka i rodziny	15
3.3. Działania ukierunkowane na zmniejszanie liczby dzieci trafiających do opieki instytucjonalnej	17
3.4. Profesjonalizowanie wsparcia dla funkcjonujących rodzin zastępczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz dzieci i młodzieży ze specjalistycznymi potrzebami.	20
4. Analiza SWOT	22
II. Cel strategiczny, cele szczegółowe, kierunki działań, rezultaty	23
III. Limit rodzin zastępczych.....	27
IV. Monitoring i ewaluacja programu	27
V. Finansowanie programu.....	27
VI. Konsultacje społeczne	28
Podsumowanie.....	28

Wstęp

Dobro rodziny postrzegane jako zapewnienie możliwości wsparcia we wszystkich wymiarach jej społecznego funkcjonowania, niezależnie od sytuacji materialnej, posiadanych zasobów czy trudności, jest priorytetem w gdyńskiej polityce społecznej. W zgodzie z tą wartością, w pierwszej kolejności zabezpieczane są kompleksowe formy pomocy rodzinie w środowisku, a tam gdzie nie jest to możliwe – dowartościowuje się rodzinne formy opieki, przy jednoczesnym zmniejszaniu liczby dzieci w systemie pomocy instytucjonalnej. Tak więc, aktualnie funkcjonujący system opiera się z jednej strony na intensywnych działaniach profilaktycznych skierowanych do rodzin, z drugiej zaś strony na stwarzaniu dzieciom warunków opieki i wychowania maksymalnie zbliżonych do naturalnych, wszędzie tam, gdzie nie udało się uniknąć sytuacji umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Wyzwania, jakie postawił sobie gdyński samorząd w zakresie polityki rodzinnej wymagały stworzenia odpowiednich warunków i wprowadzania systematycznych zmian zarówno w wymiarze organizacyjnym jak i finansowym. Konieczna była również stopniowa zmiana świadomości społecznej, w tym także wśród pracowników instytucji i organizacji powołanych do wspierania dziecka i rodziny. Przyjęto horyzontalną zasadę ponadsektorowej współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi dziecko i rodzinę, zapewniającą uspołnioną wizję systemowych działań na rzecz rodzin nie wypełniających prawidłowo swojej funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

Wejście w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, umocniło istniejące i wprowadziło nowe rozwiązania systemowe w pracy z rodziną przeżywającą trudności, zarówno tą naturalną, jak i zastępczą. Wspecjalizowano i poszerzono ofertę wsparcia świadczonego na rzecz rodzin, dostosowano struktury organizacyjne i zapewniono odpowiednie standardy realizowanych usług. Ustawa wprowadziła także obowiązek przygotowania przez gminy i powiaty trzyletnich programów wsparcia rodziny i rozwoju pieczy zastępczej, w który wpisuje się niniejszy dokument. Obok ustawy – program realizuje założenia Gdyńskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w zakresie wymogu programowania działań w kluczowych obszarach wsparcia społecznego.

Gdyński Program Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2014 – 2016, w pierwszej części prezentuje diagnozę istniejącego systemu wsparcia, uwzględniającą zarówno funkcjonujące na terenie miasta rozwiązania, współpracujące w tym obszarze podmioty, a także ukazuje dane, obrazujące istniejące kierunki zmian i zachodzące procesy. Podsumowanie części diagnostycznej stanowi analiza SWOT, wskazująca mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia związane z przyszłym funkcjonowaniem systemu. Druga, strategiczna część Programu, wyznacza priorytety i cele do realizacji oraz wskazuje na przebieg procesu monitorowania i ewaluacji programu.

I. Diagnoza

1. Sytuacja demograficzna

Zmieniająca się rzeczywistość i warunki życia mają wpływ na model polskiej rodziny, który w ostatnich latach uległ przemianom. Utrzymuje się niska dzietność rodzin (1,39 w roku 2012), młodzi ludzie coraz później decydują się na zawarcie związku małżeńskiego, coraz częściej związki mają

charakter nieformalny (na przestrzeni tylko ostatnich 5 lat obserwuje się spadek zawieranych małżeństw o 20 %)¹. Żyjemy w starzejącym się społeczeństwie, wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosił w 2012 roku 28 i nadal rośnie. Zanotowano również znaczący spadek poziomu przyrostu naturalnego w okresie ostatnich 5 lat, z poziomu 35 100 w 2008 roku do 1 469 w roku 2012².

Wprowadzenie rozwiązań w polityce prorodzinnej takich jak ulga podatkowa na dzieci, urlop rodzicielski, Karta Dużej Rodziny, czy rozwiązania pozwalające na godzenie życia zawodowego i rodzinnego (powstawanie nowych żłobków czy klubów dziecięcych), ma na celu zachęcenie rodziców do podjęcia decyzji o powiększaniu rodziny. Rozwiązania przyjęte z poziomu krajowej polityki prorodzinnej nadają kierunki zmian i podkreślają znaczenie budowania przyjaznych warunków dla rozwoju polskich rodzin.

Sytuacja demograficzna w Gdyni, biorąc pod uwagę powyższe tendencje prezentuje się bardzo podobnie, a część danych wskazuje nawet na bardziej zaawansowane procesy zmian demograficznych. Jest tak, w przypadku danych dotyczących przyrostu naturalnego (wskaźnik za 2012 rok na poziomie minus 175), czy starzenia się ludności (34 osoby w wieku poprodukcyjnym w 2012 r. przypadają na 100 osób w wieku produkcyjnym)³.

Sytuacja rodzin uwarunkowana jest nie tylko zmianami demograficznymi. Pozytywnym na ogół procesom zmian społecznych, ekonomicznych, kulturowych towarzyszą nieodłączne zagrożenia. Bezrobocie, a co za tym idzie ubóstwo, trudności opiekuńczo-wychowawcze, przemoc czy uzależnienia to problemy, z którymi rodzina sama nie jest w stanie sobie poradzić. Miejscem, do którego mogą zgłosić się rodziny przeżywające w/w trudności jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdyni. Analiza statystyk systemu pomocy społecznej ukazuje skalę oraz problemy, z jakimi borykają się gdyńskie rodziny. Zgodnie z danymi MOPS za 2013r. w Gdyni pomocą objętych było 4 685 rodzin, w tym 1 187 rodzin z dziećmi. Pomimo trudności z jakimi borykają się rodziny, dostrzegalna jest z roku na rok, tendencja spadku liczby rodzin, które muszą być objęte wsparciem MOPS. Biorąc pod uwagę ostatnie 5 lat, tj. lata 2009-2013 odnotowuje się szesnastoprocentowy spadek liczby rodzin korzystających z pomocy. Wynika to w znacznej mierze ze spójnego i szczelnego systemu wsparcia, który oferuje każdej rodzinie pomoc adekwatną do stwierdzonych potrzeb i dostosowaną do poziomu występujących problemów. Badania własne z roku 2013 prowadzone w MOPS pokazały, iż blisko 50 % odbiorców, którzy zostali objęci nowym modelem pracy socjalnej – intensywną pracą socjalną, zaprzestało korzystania ze świadczeń pomocy społecznej⁴. Rodziny, które zwracają się o pomoc do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej borykają się z różnego rodzaju trudnościami. Najczęściej diagnozowane są problemy opiekuńczo-wychowawcze. Spośród rodzin z dziećmi, korzystających ze wsparcia MOPS w 2013 roku (łącznie 1187 rodzin) grupę 442 z nich stanowiły rodziny dotknięte tym problemem. W wielu z nich zostały naderwane lub zerwane więzi, a stopień występujących problemów stwarza realne zagrożenie odebrania dzieci i umieszczenia ich w zastępczych formach opieki. Często problemowi opiekuńczo wychowawczemu towarzyszy problem nadużywania alkoholu, a w wielu przypadkach rodziny te znajdują się na poziomie minimum egzystencji (656 rodzin, tj. 55 % rodzin

korzystających ze wsparcia znajduje się poniżej kryterium dochodowego z pomocy społecznej). Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się także tendencje związane z migracją rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi. Dotyczą one z jednej strony wzrastającej liczby rodzin „napływowych”, z drugiej zaś strony obserwuje się częste zmiany miejsca zamieszkania tych rodzin.

Innym z problemów, mających destrukcyjny wpływ na życie rodziny i wychowujących się w niej dzieci jest przemoc. Jak wynika ze statystyk, liczba Niebieskich Kart z roku na rok wzrasta. W 2013 roku wszczęto 332 procedury „Niebieskie Karty”. W porównaniu z 2012 rokiem nastąpił wzrost o 20 %. Pokazuje to, że problem przemocy w rodzinach nie jest już zamknięty „w czterech ścianach”. W ostatnich latach dzięki poparciu samorządu nastąpił dynamiczny rozwój działań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zwiększyła się wrażliwość i świadomość społeczna powodująca, że można otoczyć opieką środowiska przeżywające kryzys, związany z problemem przemocy.

Zasygnalizowany obraz kondycji gdyńskiej rodziny stwarza konieczność ciągłego dostosowywania systemu wsparcia i reagowania na pojawiające się potrzeby. W oparciu o istniejące zasoby, a także poprzez wprowadzanie nowych rozwiązań, realizowana jest polityka rodzinna miasta, koncentrująca się na zapewnieniu adekwatnego wsparcia rodzinom zwracającym się o pomoc. Poniżej opisane zostały główne zasoby miasta wspierające rodziny w środowisku oraz zasoby zapewniające dzieciom opiekę i wychowanie w pieczy zastępczej.

2. Zasoby Miasta Gdynia w obszarze wsparcia dziecka i rodziny

2.1 Zasoby wspierające rodziny w środowisku

2.1.1 wsparcie w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej

Do najistotniejszych wydarzeń promujących politykę prorodzinną w ostatnich latach należy zaliczyć zainicjowanie programu Gdynia Rodzinna. Program został przyjęty przez Radę Miasta w 2012 roku i zakłada realizację działań na rzecz gdyńskich rodzin na kolejne 6 lat. Jego głównym celem jest kreowanie pozytywnego wizerunku i promowanie wartości jaką jest rodzina. W ramach programu uruchomiono stronę internetową www.gdyniarodzinnna.pl z bazą danych informujących o dostępnych ofertach wsparcia rodziny, między innymi w zakresie inicjatyw kulturalnych i edukacyjnych, placówek oferujących zajęcia dla dzieci, możliwości spędzania wolnego czasu. Uruchomiono również Kartę Gdynia Rodzinna (dla wszystkich rodzin z dziećmi), umożliwiającą korzystnie ze specjalnych zniżek na różnego rodzaju imprezy kulturalne i sportowe oraz Kartę Gdynia Rodzinna Plus, dla rodzin wielodzietnych, posiadających co najmniej czworo dzieci, umożliwiającą bezpłatne poruszanie się komunikacją miejską. Najnowszą inicjatywą podjętą w ramach programu Gdynia Rodzinna są Gdyńskie Kluby Rodzica, powstające przy podmiotach takich jak biblioteki czy świetlice socjoterapeutyczne. Kluby dają możliwość spotkania się rodziców z dziećmi, wymiany doświadczeń oraz uzyskania wiedzy na temat rozwoju i wychowania dziecka od zaproszonych ekspertów.

Istniejące zaplecze wspierające rodziny w samodzielności i rozwoju stanowią instytucje i

organizacje zlokalizowane na terenie miasta i działające w obszarze wsparcia dziecka i rodziny. Są to z jednej strony jednostki samorządowe takie jak: Wydział Spraw Społecznych, Wydział Zdrowia, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Zespół Placówek Specjalistycznych. Z drugiej strony przy wsparciu samorządu działa sieć organizacji pozarządowych oferujących dostęp do różnorodnych usług, takich jak; poradnictwo, organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży czy wsparcie materialne. Wśród nich między innymi: Biuro Porad Obywatelskich, Bank Żywności, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Gaudium Vitae, Stowarzyszenie Św. Mikołaja Biskupa, Fundacja Bomalihu, Fundacja Mamy z Morza. Wśród placówek wsparcia dziennego prowadzonych przez NGO'sy, należy wymienić także świetlice socjoterapeutyczne, zapewniające zajęcia edukacyjne i korekcyjno-profilaktyczne w czasie wolnym od zajęć szkolnych. Działalność świetlic koncentruje się w szczególności na diagnozowaniu potrzeb dzieci i rodzin i organizowaniu adekwatnej pomocy, stwarzaniu rodzicom możliwości zwiększenia swoich umiejętności wychowawczych, korygowaniu zaburzonych zachowań dzieci i stymulowanie ich wszechstronnego rozwoju oraz wdrażanie do prawidłowego pełnienia ról społecznych. W Gdyni, w roku 2013 działało 13 takich świetlic i były one prowadzone przez 8 organizacji pozarządowych (Stowarzyszenie Rozwoju Zawodowego i Osobistego Zielona Myśl, Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Vitava, Gdyńskie Stowarzyszenie Familia, Stowarzyszenie Społecznej Edukacji Non Stop, Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania Rodzin Perspektywa, Regionalne Centrum Wsparcia Społecznego, Gdyńskie Stowarzyszenie Mikołaja Biskupa, Fundacja Zmian Społecznych Kreatywni). Świetlice zabezpieczały miejsca dla ok. 350 dzieci i młodzieży.

Szeroką działalność o charakterze edukacyjnym skierowaną do dzieci i młodzieży realizuje Młodzieżowy Dom Kultury, oferując wachlarz zajęć pozaszkolnych, w ramach których dzieci i młodzież od 4 do 18 roku życia może rozwijać swoje zainteresowania. W roku 2013 w 10 pracowniach skorzystało z zajęć MDK ok. 1200 osób (www.mdk.gdynia.pl).

Sieć bibliotek działających na terenie Gdyni to miejsca, w których oprócz standardowej działalności związanej z udostępnianiem mieszkańcom zbiorów czytelniczych realizowane są ciekawe projekty, a wśród nich występy teatrzyków, wspólne czytanie, warsztaty rozwojowe, gry planszowe, zajęcia plastyczne. Dla rodziców organizowane są spotkania ze specjalistami z dziedziny rozwoju i wychowania dziecka, oraz grupy wsparcia dla rodziców. (www.mbpkgdynia.pl)

Podobnie jak w przypadku bibliotek, także gdyńskie szkoły kierują swoją ofertę w godzinach popołudniowych do mieszkańców Gdyni, w tym także do dzieci, młodzieży i rodziców. W ramach Programu Szkoła Otwarta, organizowane są zajęcia o charakterze sportowym, edukacyjnym czy prozdrowotnym, w których uczestniczy blisko 6000 osób.

Szczególną ofertą motywującą młodzież z gdyńskich rodzin do działania jest projekt pod hasłem „Wymiennikownia - innowacyjna przestrzeń dla młodzieży”. Proponuje on uczestnictwo w kreatywnych przedsięwzięciach w czasie wolnym. Zajęcia w ramach projektu są bezpłatne i otwarte dla wszystkich. Warsztaty dziennikarskie, językowe taneczne i inne organizowane są w różnych miejscach miasta, między innymi w Pomorskim Parku Naukowo-Technologicznym, Hali Widowiskowo- Sportowej AWFIS, Studiu Tańca Tango. Ideą jest, by młodzi ludzie zyskali poczucie, że są w Gdyni pełnoprawnymi

uczestnikami dialogu społecznego, a oferta zajęć prowadzonych w ramach "Wymiennikowni" wynika wprost z potrzeb sygnalizowanych przez nastolatków.

2.1.2 wsparcie specjalistyczne na rzecz rodzin zagrożonych i dotkniętych kryzysem

Gdynia dysponuje znacznym potencjałem instytucji i placówek wsparcia dziennego, które przyczyniają się do wsparcia rodzin w wykonywaniu podstawowych funkcji opiekuńczych, wychowawczych, edukacyjnych, czy kompensacji deficytów dzieci i młodzieży z gdyńskich rodzin. Wśród nich można wymienić trzy Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, które prowadzą pracę o charakterze diagnostyczno-terapeutycznym, udzielając bezpłatnej pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom, młodzieży, ich rodzicom i nauczycielom. Poradnie oferują udział w grupach edukacyjnych dla rodziców, cyklach spotkań rozwijających kompetencje językowe i komunikacyjne dzieci, czy cyklach warsztatów usprawniających percepcję słuchową dzieci. Prowadzone są także konsultacje logopedyczno-psychologiczne dla rodziców z małymi dziećmi oraz konsultacje dla rodziców dzieci doznających krzywdzenia oraz interwencje w stanach kryzysowych.

Funkcję profilaktyczną, reintegracyjną i socjalizacyjną wobec rodzin z trudnościami w spełnianiu swoich funkcji, z jednoczesnym oddziaływaniem na rodziców w kierunku pogłębiania ich odpowiedzialności za właściwe wychowanie własnych dzieci, spełnia Zespół Placówek Specjalistycznych im. K. Lisieckiego „Dziadka”. W ramach ZPS funkcjonują dwie placówki wsparcia dziennego przeznaczone dla dzieci i młodzieży - Ognisko Wychowawcze (dzieci w wieku 7-13 lat) i Specjalistyczna Placówka Wsparcia Dziennego (młodzież w wieku 11-18 lat). Każda z placówek dysponuje 30 miejscami w trzech grupach wychowawczych i socjoterapeutycznych. Obejmują one opieką głównie dzieci z rodzin będących pod nadzorem kuratora sądu rodzinnego. W roku 2013 placówki objęły wsparciem 96 dzieci. W ZPS funkcjonuje także od roku 2010 Punkt Konsultacyjno-Diagnostyczny dla Rodzin i Dzieci z Alkoholowym Zespołem Płodowym (FAS). Punkt oferuje kompleksową diagnozę, poradnictwo dla rodzin dzieci z syndromem FAS, konsultację i pracę indywidualną z dzieckiem oraz szkolenia i konsultacje dla specjalistów i osób zawodowo stykających się z tym problemem. Punkt jest jedynym tego typu przedsięwzięciem realizowanym na terenie województwa pomorskiego.

Inną propozycją oferowaną przez MOPS, która uzupełnia gdyński system wsparcia dzieci i młodzieży jest Klub Łajba, działający przy ZMCh YMCA Gdynia. Klub Łajba posiada ofertę dostosowaną zarówno do młodszych dzieci w wieku 7-12 lat, jak i młodzieży w wieku gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym, do 18 roku życia. O wyjątkowości oferty świadczy jej kompleksowość. Klub Łajba nakierowany jest z jednej strony na działania profilaktyczne takie jak opieka psychologa, warsztaty o charakterze profilaktyki uzależnień, oraz możliwość uzupełniania deficytów edukacyjnych pod okiem doświadczonych korepetytorów. W 2013 roku na stałe współpracowało z Klubem 18 wolontariuszy, co pozwoliło objąć wsparciem wolontarystycznym wszystkich uczestników. Z drugiej strony zaś oferta Klubu wpisuje się w działania interwencyjne wobec dzieci i młodzieży przejawiającej szczególne potrzeby i zagrożonej wykluczeniem społecznym. W oparciu o zdiagnozowane potrzeby tworzone są

indywidualne plany wsparcia. Dzieci i młodzież, wymagająca specjalistycznego wsparcia kierowana jest w pierwszej kolejności na diagnozy do poradni pedagogiczno-psychologicznych oraz Centrum Zdrowia Psychicznego. Współpraca z w/w podmiotami umożliwia podjęcie terapii i leczenia dzieci i młodzieży, przy jednoczesnym zapewnieniu wsparcia psychologicznego na miejscu w Klubie Łajba. Dzieci i młodzież, dla których oferta klubu jest niewystarczająca, kierowana jest do Zespołu Placówek Specjalistycznych. Do współpracy na rzecz dzieci i młodzieży zapraszani są przede wszystkim rodzice, ale także kuratorzy, pedagodzy szkolni, pracownicy socjalni, koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej czy asystenci rodzin. W roku 2013 z zajęć w Klubie skorzystało 69 dzieci.

Rodziny, które znalazły się w sytuacji kryzysowej mogą liczyć na działania instytucji powołanych do wspierania rodzin dotkniętych problemem przemocy. W Gdyni realizowany jest Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie (www.zatrzymajprzemoc.pl; www.bialawstazkagdynia.pl). Rodziny mogą skorzystać z usług Ośrodka Interwencji Kryzysowej i Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie. Ośrodki oferują szeroki wachlarz wsparcia dla osób doznających przemocy. Osoby uwikłane w przemoc mogą skorzystać z pomocy psychologicznej, socjalnej, poradnictwa prawnego oraz schronienia w hostelu (7 miejsc w Zespole Opiekuńczym, z których w 2013 r. skorzystały narastająco 33 osoby, w tym 10 dorosłych). Sprawcy przemocy motywowani są do wzięcia udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych. Nowatorskim rozwiązaniem było uruchomienie w roku 2011 „pokoju dla sprawcy przemocy” w budynku Interwencyjnego Punktu Noclegowego, jako narzędzia dla prokuratorów i sędziów, pozwalającego na czasowe odizolowanie sprawców przemocy od osób, które są przez nich krzywdzone. W 2013 r. nie odnotowano przyjęcia do pokoju, bowiem osoby, dla których jest on przeznaczony w pierwszej kolejności wykorzystują własne możliwości zabezpieczenia sobie pobytu poza miejscem zamieszkania.

W celu jak najskuteczniejszego współdziałania i uzupełniania się podmiotów w rozwiązywaniu problemu przemocy, w 2011 r. powołano Zespół Interdyscyplinarny. Ofiary i sprawcy przemocy obejmowani są profesjonalnym wsparciem zespołów specjalistów, które opracowują wspólnie plany wsparcia na rzecz rodziny dotkniętej przemocą. Do wsparcia zadań ZI wyodrębniono w strukturze MOPS, w 2013 r. - Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, którego kluczową rolą jest prowadzenie procedur Niebieskie Karty (NK). Powyższa procedura jest wszczynana w związku z podejrzeniem występowania przemocy w rodzinie i na rzecz pomocy wszystkim członkom rodziny uwikłanym w przemoc (zarówno osobom doznającym przemocy, jej bezpośrednim świadkom, jak i osobom stosującym przemoc).

Innym, równie dojmującym problemem, który dotyka mieszkańców Gdyni i często współwystępuje z problemem przemocy jest uzależnienie od alkoholu. Bezpłatną, profesjonalną pomoc terapeutyczną dla osób używających szkodliwie alkoholu, uzależnionych i zagrożonych uzależnieniem od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych świadczy SPZOZ Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień. Wsparcie udzielane jest również członkom rodzin osób uzależnionych, osobom współuzależnionym, dorosłym dzieciom alkoholików (DDA) oraz osobom doświadczającym przemocy z

powodu uzależnienia od alkoholu oraz innych substancji psychoaktywnych przez członka rodziny.

Znaczące uzupełnienie gdyńskiego systemu wsparcia dziecka i rodziny stanowi intensywna praca socjalna, która wraz z asystenturą rodzin, jest ofertą dla rodzin, będących w długotrwałym kryzysie. Intensywna praca socjalna zainicjowana w 2008r., w ramach projektu dofinansowanego ze środków EFS, została zadedykowana rodzinom z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi, którym groził rozpad i umieszczenie dzieci w formach opieki zastępczej. W trakcie sześciu lat trwania projektu 23 pracowników socjalnych współpracowało z 273 rodzinami, w których przebywało łącznie 674 dzieci. Efektem pracy była możliwość pozostania w swoich rodzinach naturalnych 628 dzieci z 247 rodzin. Z kolei zatrudnienie w MOPS asystentów rodzin w 2013 r., było odpowiedzią na potrzebę podjęcia działań na rzecz rodzin, u których stwierdzono brak motywacji do współpracy i wejścia w proces wsparcia w jednym z trzech poziomów pracy socjalnej. Są to rodziny, u których zdiagnozowano wysoki stopień zagrożenia odebrania dzieci, i które w większości objęte są nadzorem kuratora rodzinnego. Drugą grupę odbiorców stanowią rodziny, których dzieci już przebywają w pieczy zastępczej, a które wytypowane zostały do wejścia w proces reintegracji i pracy w kierunku powrotu dzieci do domu rodzinnego. W roku 2013 ośmiu asystentów rodziny współpracowało z 81 rodzinami, w których łącznie przebywało 161 dzieci.

2.2 Zasoby zapewniające opiekę i wychowanie dzieciom w pieczy zastępczej

Mechanizmy pozwalające na zbudowanie spójnego systemu wspierania rodzin stworzyła ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wprowadziła ona między innymi uregulowania prawne dotyczące organizacji systemu pieczy zastępczej oraz usamodzielnień pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej. Od 2012 r. pojawiła się nowa klasyfikacja form rodzinnej pieczy zastępczej – z podziałem na rodziny zastępcze (spokrewnione, niezawodowe i zawodowe) oraz rodzinne domy dziecka. Na mocy ustawy, zawodowe rodziny zastępcze, mieszkające poza powiatem, a zapewniające opiekę gdyńskim dzieciom, funkcjonujące do tej pory na podstawie porozumień pomiędzy powiatami, przeszły w całości pod opiekę Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gdyni. Nową formą opieki ustanawianą na czas trwania wypoczynku lub nieprzewidzianych trudności i zdarzeń losowych dotyczących opiekunów w rodzinnych domach dziecka lub zawodowych rodzinach zastępczych są rodziny pomocowe. W Gdyni, w 2013 r. funkcjonowały 4 rodziny pomocowe. W 2013r. w rodzinach pomocowych znalazło tymczasową opiekę 11 dzieci.

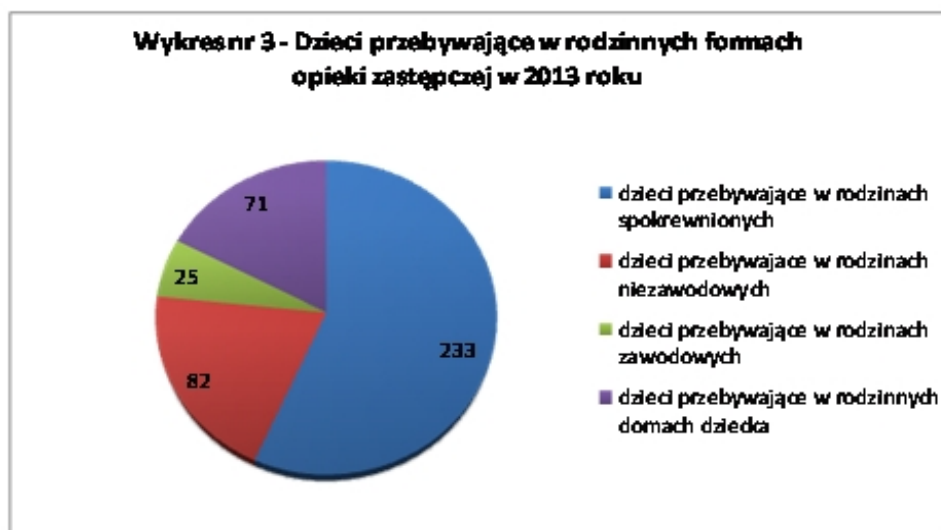
W celu właściwego zabezpieczenia zadań nałożonych niniejszą ustawą, w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Gdyni z dniem 1 stycznia 2012 r. został powołany Zespół ds. Pieczy Zastępczej, który przejął zadania z zakresu rodzinnej pieczy zastępczej, oraz zajął się pozyskiwaniem i szkoleniem kandydatów na rodziców zastępczych. Zespół ten ściśle współpracuje z Zespołem ds. Wsparcia Dziecka i Rodziny, który realizuje pozostałe zadania, wynikające z powyższej ustawy tj. usamodzielniania pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych, realizuje świadczenia, oraz wykonuje określone czynności

kontrolne w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

2.2.1 Rodzinne formy opieki

Charakteryzując rodzinne formy opieki w naszym mieście, dominujące pod względem liczby wychowujących się w nich dzieci są rodziny spokrewnione (dziadkowie lub rodzeństwo dziecka), w których w 2013 r. wychowywało się 233 dzieci (tj. 56,6 % wszystkich dzieci umieszczonych w rodzinnych formach opieki). Jest to, jak wspomniano wyżej najliczniejsza grupa wśród rodzinnych form opieki zastępczej (193 rodziny) i jednocześnie objęta szerokim wachlarzem wsparcia w wychowaniu dzieci m. innymi w postaci pracy koordynatorów pieczy zastępczej, psychologa i pedagoga. Kolejną liczną grupę stanowią rodziny niezawodowe (z dalszym pokrewieństwem – cioce, wujkowie, a także osoby niespokrewnione). W 2013 r. w 66 rodzinach niezawodowych wychowywało się 82 dzieci, czyli 19,9 % wszystkich dzieci umieszczonych w rodzinnych formach opieki. 25 dzieci (tj. 6 %) o specjalnych potrzebach związanych ze stanem zdrowia, było pod opieką 12 zawodowych rodzin zastępczych (w tym 7 rodzin zawodowych specjalistycznych). W 2013 roku zaczęła również funkcjonować zawodowa rodzina zastępcza, pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego, w której w 2013 roku umieszczono 8 dzieci.

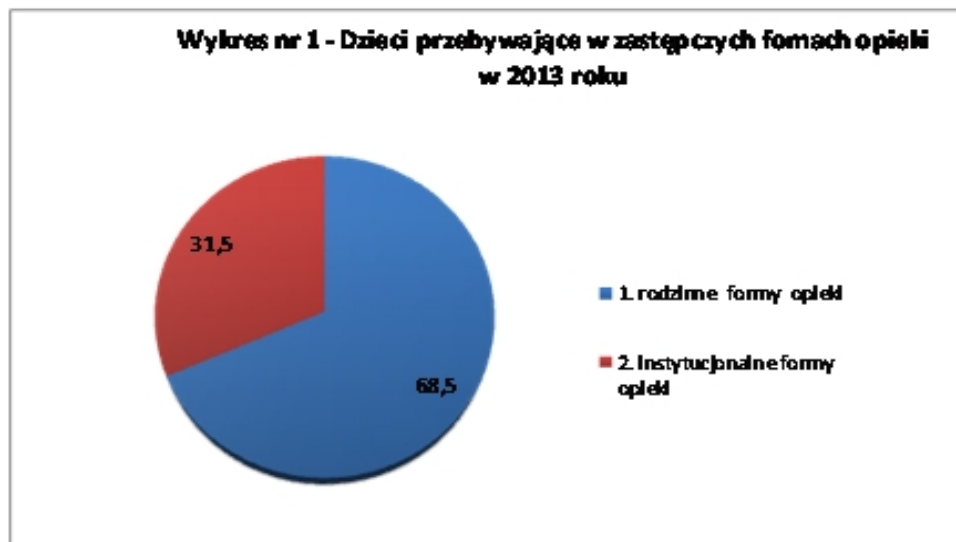
Kolejną formą rodzinnej opieki zastępczej są rodzinne domy dziecka, w których wychowywało się w 2013 r. 71 gdyńskich dzieci (tj. 17,2 %). Ta forma opieki umożliwia wspólne wychowywanie się licznych rodzeństw i z tego powodu jest jedną z najbardziej pożądanых form opieki nad dziećmi. W 2013 roku funkcjonowało 10 rodzinnych domów dziecka, zapewniających opiekę gdyńskim dzieciom. Proporcje dot. liczby dzieci przebywających w różnych formach rodzinnej opieki zastępczej obrazuje poniższy wykres.

2.2.2 Instytucjonalne formy opieki

Obok preferowanych rodzinnych form opieki, funkcjonują również w Gdyni instytucjonalne formy, mają one jednak charakter małych, kameralnych placówek, w jak największym stopniu dostosowanych

do wieku dzieci oraz ich potrzeb. Wychowuje się w nich proporcjonalnie mniej dzieci niż w formach rodzinnych, co obrazuje poniższy wykres.

W ramach tej formy pieczy zastępczej, na koniec grudnia 2013 r. funkcjonowało 10 placówek opiekuńczych, w tym 2 typu socjalizacyjnego, 1 placówka łącząca zadania typu socjalizacyjnego i interwencyjnego oraz 7 placówek typu rodzinnego (w tym 1 placówka niepubliczna). Placówki całodobowe dysponowały w 2013 r. 121 miejscami, z których skorzystało narastająco 189 dzieci, w tym w placówkach typu rodzinnego wychowywało się 80 dzieci. Niepubliczna placówka prowadzona jest przez organizację pozarządową - Fundację „Nasza Rodzina” , mającą siedzibę w Szymankowie. Wspomniane we wstępie 2 placówki typu socjalizacyjnego, prowadzone są przez Gdańską Fundację Innowacji Społecznej. W placówkach tych w 2013 r. wychowywało się 38 dzieci. Te placówki to: Dom na Klifie oraz Dom pod Magnolią – obie przeznaczone dla czternaściorga dzieci, w 2013 r. przebywało w nich narastająco po 19 dzieci.

Dowartościowanie rodzinnych form opieki, spowodowało także na przestrzeni ostatnich czterech lat, systematyczne zmniejszanie się liczby miejsc o charakterze instytucjonalnym. Tendencja ta, oraz konieczność osiągnięcia obowiązujących standardów, doprowadziły do likwidacji Domu Dziecka i powstania trzech odrębnych placówek, zarządzanych przez Centrum Administracyjne Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych. Od 1 stycznia 2014 r. w/w placówki noszą nazwy: Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza Nr 1, 2 i 3 w Gdyni, przeznaczone dla 14 podopiecznych, każda z placówek posiada 4 miejsca interwencyjne. W 2013 r. tą formą opieki objęto narastająco 80 dzieci.

3. Kierunki zmian w gdyńskim systemie wsparcia dziecka i rodziny, na przestrzeni ostatnich 4 lat

3.1 Zarządzanie zorientowane na dowartościowanie innowacyjnych i aktywizujących form wsparcia

Najbardziej optymalnym środowiskiem do wychowywania dzieci jest rodzina naturalna, w

związku z tym w pierwszej kolejności podejmowane są działania systemowe, zmierzające do wspierania gdyńskich rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Budowanie optymalnej adekwatności działań wspierających rodziny, koncentruje się nie tylko na ciągłym dostosowywaniu charakteru metod pracy i form realizowanych usług, ale także na doskonaleniu jakości istniejącego wsparcia. Proponowanie nowych i aktywnych rozwiązań systemowych wychodzi naprzeciw roszącemu się zapotrzebowaniu na wsparcie, które umożliwi zachowanie integralności rodzin i odchodzenie od biernej postawy. Uznając zasadność podążania za pojawiającymi się wyzwaniami, od 2007 r. postępuje stopniowy proces projektowania i wdrażania innowacyjnych form wsparcia, mających na celu wspieranie podmiotowości i samodzielności gdyńskich rodzin, a także zapobieganie procesom ich degradacji.

Do najważniejszych rozwiązań systemowych zaliczyć należy nowy model systemu wsparcia – **trójpodział pracy socjalnej** (od roku 2011), który zapewnił możliwość kierowania adekwatnej oferty dla rodzin, w zależności od stopnia nasilenia problemów występujących w danej rodzinie. Model oparto o wyspecjalizowanie wsparcia – pracy socjalnej na trzech poziomach – regularnej (RPS), pogłębionej (PPS) i intensywnej (IPS). RPS koncentruje się wokół profilaktyki, czyli wczesnego zapobiegania problemom, oraz podnoszenia świadomości i kształtowania prawidłowych postaw. Ten poziom pracy socjalnej dotyczy większości klientów Ośrodka. PPS jest formą reintegracji, czyli wsparcia rodzin na etapie, na którym można uchronić ją jeszcze przed kryzysem. W praktyce ten poziom pracy socjalnej realizowany jest przez pracowników socjalnych, którzy wybierają spośród średnio 60 własnych środowisk, około 5 rodzin, wobec których planowane są i realizowane bardziej intensywne działania niż w odniesieniu do pozostałych środowisk. IPS ma charakter interwencji wykorzystującej istniejące zasoby i instrumenty w obliczu bezpośredniego zagrożenia dobra rodziny. Założeniem jest, że specjalista intensywnej pracy socjalnej obejmuje swoim wsparciem maksymalnie 9 rodzin, aby poświęcić rodzinie odpowiednią ilość czasu. Najistotniejszymi elementami różnicującymi opisane powyżej poziomy pracy socjalnej są: liczba środowisk przypadająca na jednego pracownika, długość procesu oddziaływania i ilość czasu poświęcanego danej rodzinie, zakres diagnostyki, proponowane formy wsparcia, zakres monitorowania oraz co najistotniejsze stopień nasilenia problemów występujących u odbiorcy wsparcia.

Innym rozwiązaniem systemowym, zainicjowanym w 2008 r., jest przebudowa struktury wsparcia w dzielnicowych Ośrodkach Pomocy Społecznej ze względu na specyficzne grupy odbiorców. Skoncentrowano się wokół dwóch **pionów specjalizacyjnych**: wsparcie dziecka i rodziny oraz wsparcie seniorów i osób niepełnosprawnych. Wprowadzenie specjalizacji pozwoliło pracownikom socjalnym na większą koncentrację na problemach danej grupy klientów oraz podnoszenie kompetencji wykorzystywanych w pracy, zgodnie ze specyfiką danego pionu. Zastosowane rozwiązanie pozwoliło także na zwiększenie intensywności oddziaływań, oraz wyposażenie i wyspecjalizowanie pracowników socjalnych w narzędzia odpowiednie dla konkretnej grupy klientów. Pracownikom socjalnym stworzono możliwość wyboru grupy, z którą chcieliby pracować, co dodatkowo zwiększyło poziom ich zaangażowania i celowości działań. Na koniec 2013 r., 442 rodziny z dominującym problemem

opiekuńczo-wychowawczym, skorzystały z dedykowanego wsparcia oferowanego przez pracowników socjalnych w pionie rodzin.

Nie bez znaczenia dla innowacyjności systemu wsparcia dziecka i rodziny pozostaje kwestia zmiany filozofii pomagania, opartej o takie wartości jak: podmiotowe traktowanie w oparciu o długofalowe nawiązanie relacji, indywidualizacja kontaktu pomocowego, jak również aktywizacja zasobów rodziny i jej środowiska do zainicjowania zmiany. Wdrażane zmiany zaowocowały wzmocnieniem atrakcyjności i podniesieniem jakości oferty pomocowej w naszym mieście, przyczyniły się także do zmiany świadomości społecznej w zakresie roli pracownika socjalnego, sprowadzającej się do odejścia od stereotypowego postrzegania z „osoby rozdającej zasiłki” na „osobę towarzyszącą w wychodzeniu z trudnej sytuacji”. Włączenie w proces pomagania innowacyjnych rozwiązań, wychodzących poza ramy standardowej oferty, był możliwy, między innymi, dzięki ukierunkowaniu działań na pozyskanie i zagospodarowanie środków pochodzących z funduszy strukturalnych. Zapoczątkowany proces innowacyjnych zmian w systemie wsparcia dziecka i rodziny, należy kontynuować i zmierzać do dalszego rozwijania idei, które do tej pory się sprawdziły.

3.2 Harmonizowanie współpracy służb działających w obszarze wsparcia dziecka i rodziny

Jedną z fundamentalnych zasad na jakiej oparto system profilaktyki i reagowania na problemy społeczne, to zasada partnerstwa ponadsektorowego pomiędzy podmiotami wspierającymi dziecko i rodzinę. Ten priorytet przyjęty w gdyńskiej filozofii pomagania, pozwala na interdyscyplinarne podejście do rozwiązywania problemów, zgodnie z założeniem, że tylko szeroka koalicja służb i instytucji zapewnia komplementarne podejście do rodziny i świadczenie adekwatnego i spójnego wsparcia. W Gdyni, dzięki gotowości osób, podmiotów i instytucji do wspólnego reagowania na pojawiające się problemy, możliwe jest budowanie sieci wsparcia na rzecz rodzin. Wspólne działania zmierzają do zachowania bieżącego przepływu informacji pomiędzy koalicjantami, opracowywania i realizacji planów pomocy rodzinom, wymiany wiedzy. Pełna otwartość do szerokiej współpracy wszystkich gdyńskich służb pomocowych pozwala na wprowadzanie szeregu inicjatyw rozszerzających ofertę dla mieszkańców o działania, których do tej pory nie było. Działania koalicyjne podejmowane są na różnych poziomach wsparcia tj. profilaktyki, działań integracyjnych i reintegracyjnych. Koalicje skupione są bądź wokół lokalnych terytoriów, bądź wokół problemów i potrzeby odpowiedniego na nie reagowania.

Przykładem koalicji skupionych wokół terytorium jest sieć podmiotów zaangażowana we współpracę przy procesie organizowania społeczności lokalnej, w obrębie ulic Opata Hackiego i Zamenhofa w dzielnicy Chylonia, oraz rozpoczęty w 2013 roku proces o podobnym charakterze w dzielnicy Witomino (część ulicy Chwarznieńskiej). Pierwszy z nich, realizowany od 2008 roku, koncentruje się wokół idei upodmiotowienia mieszkańca, działając w myśl zasady „Nic bez mieszkańca”. W tym nurcie prowadzone są wszystkie działania podejmowane w ramach organizowania społeczności lokalnej, a społeczność mieszkańców jest zarówno odbiorcą, jak i decydem w sprawach dotyczących dzielnicy. Liderem prowadzonych działań i współpracy na tym terenie jest

Fundacja Zmian Społecznych Kreatywni, która prowadzi aktywny dialog z koalicjantami, w szczególności z takimi podmiotami jak: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, w którym powołano Zespół Dedykowanej Pracy Socjalnej, działający w obszarze tożsamym z prowadzonym procesem, Sąd – kuratorzy rodzinni, prowadzący na tym terenie pracę z rodzinami, a także policjanci z Komisariatu Chylonia. Współpraca przy organizowaniu społeczności lokalnej, w której istniejąca koalicja wspiera podmiotowość mieszkańca, pozwala na budowanie poczucia tożsamości i umacnia więzi społeczne.

Systemowe działania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie są przykładem koalicji skupionej wokół problemu. Gdyńskie doświadczenia w tym zakresie sięgają 2003 r. kiedy to zawiązано porozumienie pomiędzy Policją, Strażą Miejską i MOPS, inicjujące działalność Wyjazdowych Zespołów Interdyscyplinarnych, a następnie powstanie Rejonowych Zespołów Interdyscyplinarnych. Od 2006 r. realizowane są założenia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, a MOPS jest koordynatorem działań koalicji wielu instytucji i organizacji, mających na celu współdziałanie i uzupełnianie się w rozwiązywaniu problemu przemocy w rodzinie. Obecnie funkcjonujący Zespół Interdyscyplinarny (powołany w 2007r.) liczy 118 osób – przedstawiciele reprezentujących 13 instytucji i organizacji takich jak MOPS (koordynator działań), Policja, Straż Miejska, Prokuratura, Zespół Placówek Specjalistycznych, Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień, Poradnie Pedagogiczno-Psychologiczne, Urząd Miasta, Powiatowy Urząd Pracy, Kuratorska Służba Sądowa, Miejska Stacja Pogotowia Ratunkowego, Fundacja Zmian Społecznych „Kreatywni”, Centrum Pomocy Krótkoterminowej. Współpraca tak wielu instytucji i podmiotów pozwala na skuteczne działania na rzecz rodzin dotkniętych problemem przemocy, oraz budowanie świadomości i wrażliwości społecznej na przemoc. W ramach działań koalicyjnych organizowane są oprócz spotkań Zespołu wspólne szkolenia (co najmniej jedno w roku) a także szkolenia edukacyjne z procedury „Niebieskie Karty” dla przedstawicieli różnych instytucji. W ramach edukacji społecznej prowadzona jest kampania „Biała Wstążka” (w latach 2009 – 2013 przeprowadzono łącznie 5 edycji) organizowane są konferencje i prowadzone badania. Działalność gdyńskiego Zespołu Interdyscyplinarnego jest dowodem na to, że możliwa jest współpraca i skuteczne przeciwdziałanie zjawisku przemocy. Liczebność zespołu nie utrudnia współpracy, a wręcz pozwala na korzystanie z bogatych i zróżnicowanych zasobów, co przekłada się na korzyść dla rodzin, jak i samych koalicjantów.

Kolejnym przykładem dobrze rozwiniętej współpracy są partnerstwa działające na rzecz dzieci i młodzieży. Tym, co wyróżnia ten model współpracy jest zaangażowanie biznesu i długofalowość działań. Na dzień dzisiejszy można mówić o kilku firmach na stałe współpracujących z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Gdyni. W ramach współpracy w nurcie biznesu społecznie zaangażowanego, realizowana jest działalność edukacyjna, hobbystyczna, wolontarystyczna i ogólnorozwojowa ukierunkowana na dzieci i młodzież, w tym wychowującą się w rodzinach zastępczych. Wspólne działania dowartościowujące młode osoby i umożliwiające im rozwijanie pasji i zainteresowań, będą miały swoją kontynuację w kolejnych latach.

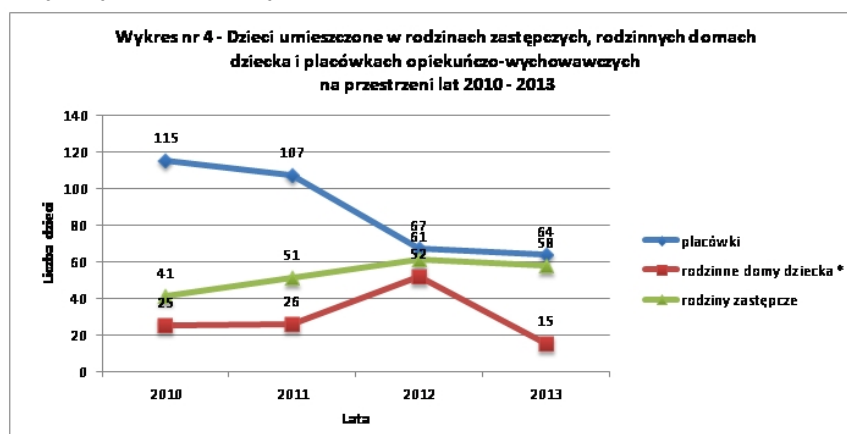
Powyżej przedstawiono tylko niektóre z działających w naszym mieście koalicji czy partnerstw. Rezultaty działań wskazują, iż współpraca pozwala na wypracowanie efektywnych standardów działań i

scalanie potencjałów, w celu budowania silnej sieci wsparcia na rzecz dziecka i rodziny w naszym mieście.

3.3 Działania ukierunkowane na zmniejszanie liczby dzieci trafiających do opieki instytucjonalnej

W każdej sytuacji, w której wyczerpane zostają możliwości pomocy rodzinie w środowisku i dalszy pobyt dzieci w rodzinie naturalnej nie jest możliwy, wysiłki systemu koncentrują się na zabezpieczeniu odpowiedniej opieki dziecku w pieczy zastępczej. Preferowaną formą zabezpieczenia dziecka jest umieszczenie go w rodzinnych formach opieki, które – zaraz po rodzinie naturalnej – gwarantują środowisko wychowania maksymalnie zbliżone do rodzinnego. Gdyński system zmierza więc do utrzymania korzystnej proporcji dla rodzinnej pieczy zastępczej w stosunku do pieczy instytucjonalnej.

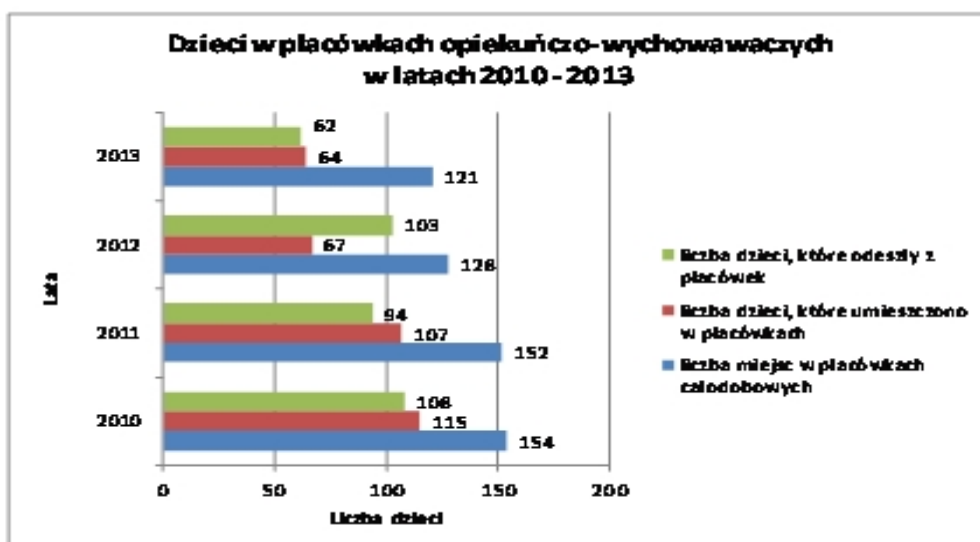
Analiza danych z czterech poprzedzających lat (2010-2013), wskazuje tendencję w kierunku ograniczania instytucjonalnych form opieki na rzecz korzystniejszych z punktu widzenia rozwoju dziecka form rodzinnych. Poniższy wykres porównuje odsetek dzieci, które zostały umieszczone w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej na przestrzeni ostatnich 4 lat. Szczególnie wyraźnie rysuje się w 2012 r. 42 % spadek liczby dzieci, które trafiły do placówek opiekuńczo-wychowawczych w porównaniu z rokiem 2010, przy jednoczesnym zwiększaniu się liczby dzieci, którym zapewniono pobyt w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka.

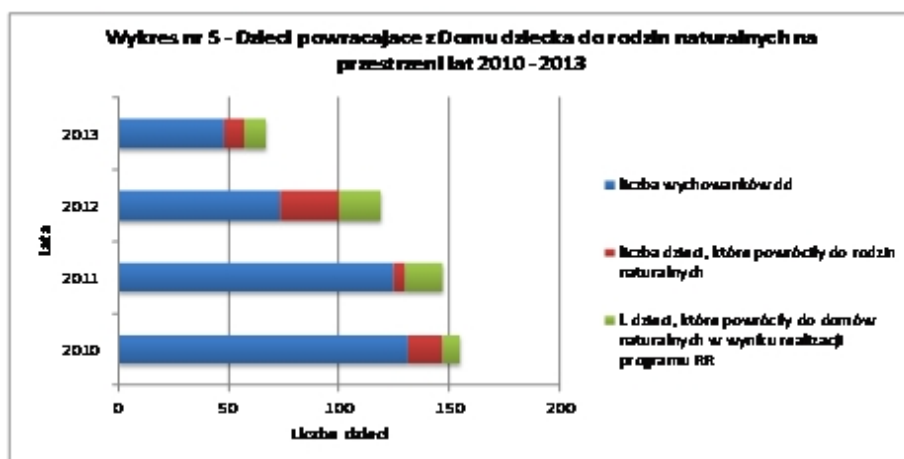
Dane z lat 2010 i 2011, odnoszą się do dzieci umieszczonych w zawodowych, niespokrewnionych dzieckiem wielodzietnych rodzinach zastępczych, które w 2012 r. zostały przekształcone w rodzinne domy dziecka.

Ten pozytywny trend jest wynikiem znacznie zintensyfikowanych działań profilaktycznych podejmowanych na rzecz rodziny w jej naturalnym środowisku. Mowa tu o wspomnianym wcześniej zdynamizowaniu metod pracy socjalnej oraz specjalizacji pionów pracy. Zastosowane rozwiązania pozwoliły na skierowanie bardziej adekwatnej oferty wsparcia, a tym samym zabezpieczenie części rodzin przed rozpadem i umieszczeniem dzieci w opiece zastępczej. Dla zobrazowania powyższego wniosku, można przytoczyć efekty uzyskane w przeciągu 6 lat prowadzenia intensywnej pracy socjalnej

(IPS) w ramach projektu „Rodzina bliżej siebie” - w latach 2008 – 2013, zaledwie 46 dzieci (tj. 6,8% wszystkich dzieci objętych działaniami projektu) pochodzących z 26 rodzin (tj. 9,5% wszystkich rodzin objętych wsparciem projektu) trafiło do placówek opiekuńczo-wychowawczych.

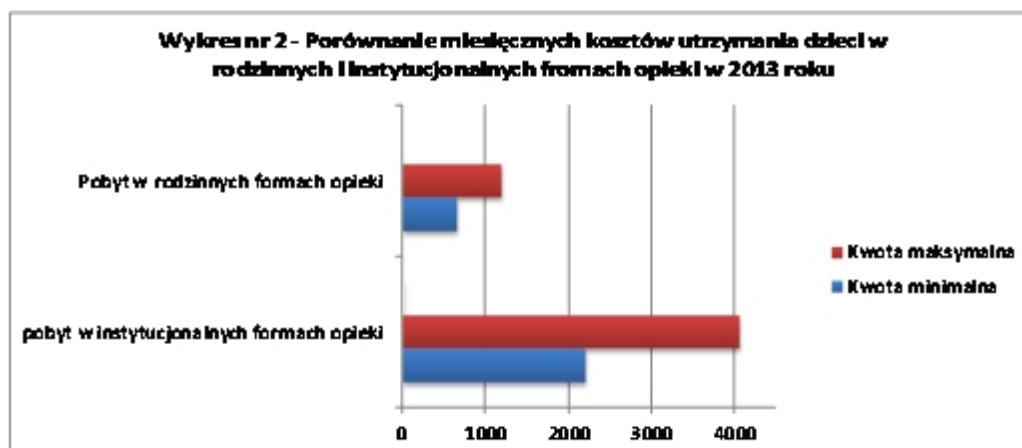
W latach 2010 – 2012 stale wzrastała liczba dzieci, które powróciły z Domu Dziecka pod opiekę rodziców, w wyniku działań reintegracyjnych prowadzonych przez pracowników placówki. Do współpracy zapraszani są rodzice naturalni, przejawiający trudności opiekuńczo-wychowawcze, w celu wspierania pozytywnej zmiany i przygotowania do powrotu dzieci do ich domów. Należy dodać, że działaniami obejmowane są te rodziny, które mają motywację do podjęcia zmiany i rokują pozytywnie na ponowne przyjęcie dziecka.

Powyższe działania, wpisane w kontekst szerokiej współpracy koalicyjnej oraz stały przepływ informacji z organizacjami i instytucjami działającymi w obszarze wsparcia dziecka i rodziny, w sposób bezpośredni przekładają się na polepszanie kondycji gdyńskich rodzin, zwiększenie ich integralności i tym samym ograniczenie liczby dzieci napływających do zastępczych form opieki.

Pozytywnym aspektem wynikającym z tendencji do zmniejszania się liczby dzieci trafiających do opieki instytucjonalnej jest racjonalizacja kosztów, jakie ponosi gmina w związku z finansowaniem

pobytu dzieci w zastępczych formach opieki. Stosunek kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w placówce opiekuńczo-wychowawczej, do kosztów związanych z pobytym dziecka w rodzinnym domu dziecka lub rodzinie zastępczej, jest niewspółmiernie wysoki i wynosi od ok. 2.300 zł. do ok. 4. 000 zł. za miesięczny pobyt jednego dziecka w placówce i od ok. 660 zł do 1.200 zł. za pobyt w rodzinie zastępczej i rodzinnym domu dziecka. Z tej analizy wynika, że za rozwijaniem rodzinnych form opieki przemawiają nie tylko względy dobra dziecka, ale w dalszej kolejności także aspekty finansowe.

3.4 Profesjonalizowanie wsparcia dla funkcjonujących rodzin zastępczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz dzieci i młodzieży ze specjalistycznymi potrzebami.

Zauważa się pozytywny trend systematycznego profesjonalizowania wsparcia, mającego na celu zapewnienie optymalnych warunków dla funkcjonowania rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej. Profesjonalizacja ta, polega z jednej strony na dostosowywaniu istniejącego zaplecza do standardów wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, z drugiej zaś strony, na wdrażaniu rozwiązań systemowych dedykowanych poszczególnym grupom odbiorców.

Istotną kwestią, pozwalającą na usystematyzowanie wsparcia świadczonego na rzecz rodzin zastępczych, stało się powołanie do życia Zespołu ds. Pieczy Zastępczej, który przejął zadania wynikające z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. W 2013 r. wsparciem koordynatorów pieczy zastępczej było objętych 205 rodzin, w których wychowywało się łącznie 326 dzieci. Były to wszystkie rodziny, których staż funkcjonowania nie przekraczał 3 lat, bądź też rodziny wymagające wsparcia, w związku z występującymi problemami opiekuńczo-wychowawczymi, czy innymi. Rodziny zastępcze mogą liczyć na wsparcie ze strony placówek i instytucji działających na terenie miasta. MOPS natomiast, zabezpiecza grupę specjalistów złożoną z psychologów i pedagoga, udzielającą specjalistycznego wsparcia rodzicom zastępczym w postaci poradnictwa, diagnostyki (m.in. w zakresie syndromu FAS oraz w kierunku podejrzenia doświadczania przemocy w tym wykorzystania seksualnego), spotkań indywidualnych, konsultacji. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że dostęp do wyżej wymienionego poradnictwa mają przede wszystkim rodziny zastępcze zamieszkujące na terenie miasta. Z uwagi na barierę odległości – ograniczony dostęp do usług mają rodziny zastępcze

zamieszkujące poza Miastem Gdynia - w powiatach bytowskim, człuchowskim i wejherowskim. Dlatego nadal istnieje potrzeba budowania dedykowanej oferty, aby zabezpieczyć potrzeby w/w rodzin.

Profesjonalizacja wsparcia obejmuje także coraz silniejsze tendencje do wprowadzania małych struktur (w odniesieniu do form instytucjonalnych), jak również większego ich zróżnicowania. Przykładem jest likwidacja jednego, dużego Domu Dziecka, który był zlokalizowany w dzielnicy Demptowo i powstanie w to miejsce trzech placówek opiekuńczo-wychowawczych. Obecnie funkcjonujące placówki, są przystosowane do pobytu w nich małych, maksymalnie czternastoosobowych grup wychowanków. Taka formuła wynika ze zmian w podejściu do wychowania dzieci pozbawionych opieki rodziców, gdzie model domu dziecka liczącego kilkadziesiąt wychowanków znacznie utrudniał przygotowanie do samodzielności i pozytywnego pełnienia ról społecznych w dorosłym życiu. Charakterystyką kameralnych placówek, w tym Domu Pod Magnolią i Domu na Klifie (także przeznaczonych dla czternaściorga wychowanków) jest oferowanie środowiska wychowania maksymalnie zbliżonego do warunków funkcjonowania rodziny oraz danie możliwości wchodzenia w trening samodzielności, polegający na czynnym udziale wychowanków we wszystkich aspektach „życia” domu (odejście od modelu hotelowo-usługowego).

Profesjonalizacja wsparcia ma miejsce także w odniesieniu do grupy osób usamodzielnianych, opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze lub rodziny zastępcze. Dedykowaną dla nich ofertą jest intensywna praca socjalna (IPS), realizowana w środowisku. W latach 2009 – 2013, 77 osób usamodzielnianych mających trudności z wejściem w dorosłe życie, objętych było IPS w ramach *Indywidualnych programów usamodzielnień*. Ta forma pracy socjalnej charakteryzuje się dużym stopniem zaangażowania pracownika socjalnego w sytuację osoby opuszczającej placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub rodzinę zastępczą oraz możliwością wyboru form wsparcia, które są zindywidualizowane i dopasowane do potrzeb osoby usamodzielnianej.

Dalsze profesjonalizowanie wsparcia powinno zmierzać w kierunku rozszerzania oferty dla dzieci ze specyficznymi potrzebami. Wskazują na to dane z 2013 r. dotyczące liczby dzieci w rodzinach zastępczych z niepełnosprawnościami (51), z syndromem FAS (23) oraz leczonych psychiatrycznie (54). Na przestrzeni ostatnich czterech lat liczba specjalistycznych zawodowych rodzin zastępczych utrzymuje się na stałym poziomie i wynosi: w 2011 oraz 2010 roku – 8 rodzin poza powiatem, w których wychowywało się 10 dzieci, w 2012r. – 6 rodzin w powiecie i 2 rodziny poza powiatem, w których wychowywało się odpowiednio 7 i 2 dzieci, natomiast w 2013 r. Gdynia współpracowała z 7 zawodowymi rodzinami zastępczymi specjalistycznymi, w których umieszczono 9 dzieci. Aktualna liczba miejsc w specjalistycznych zawodowych rodzinach zastępczych jest zdecydowanie zbyt niska do stwierdzonych potrzeb. W 2013 r. na umieszczenie w w/w rodzinach oczekiwało 6 rodzeństw (łącznie 18 dzieci). Dzieci ze specyficznymi trudnościami wraz ze swoim rodzeństwem znajdują opiekę w rodzinnych domach dziecka. W 2013 r. przebywało w nich narastająco 71 dzieci (z czego większość rodzeństw), w tym 12 dzieci niepełnosprawnych. Kierując się ogólnie przyjętą zasadą dotyczącą nie rozdzielania rodzeństw – należy stwierdzić, że nadal istnieje potrzeba tworzenia nowych, zawodowych rodzin zastępczych, bowiem jak wynika z przeprowadzonych analiz

liczba dzieci o specyficznych potrzebach, w szczególności rodzeństw - z roku na rok wzrasta.

4. Analiza SWOT gdyńskiego systemu wsparcia dziecka i rodziny

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ✓ utrzymująca się tendencja spadkowa liczby dzieci trafiających do opieki instytucjonalnej ✓ utrzymana korzystna proporcja pomiędzy rodzinnymi i instytucjonalnymi formami opieki nad dzieckiem ✓ osiągnięcie obowiązkowych standardów wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej ✓ podniesienie jakości pracy socjalnej poprzez wdrożenie innowacyjnych rozwiązań systemowych ✓ tendencja gminy do utrzymywania i dalszego rozwoju wypracowanych standardów pracy z rodzinami ✓ większa harmonizacja działań podmiotów w obszarze wsparcia dziecka i rodziny, skutkująca wysokim poziomem reagowania systemu na zdiagnozowane potrzeby ✓ silnie działająca gdyńska koalicja na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie ✓ wzrost samoorganizacji mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ niedostateczny system badań i analiz nad zjawiskami dotyczącymi gdyńskiej rodziny ✓ niedostateczne mechanizmy do systematycznej i obiektywnej oceny skuteczności działań ✓ niewystarczające standardy planowania działań w koalicji ✓ niepełna oferta dla młodzieży funkcjonującej na pograniczu demoralizacji ✓ zbyt mała liczba kandydatów na rodziny zastępcze – ograniczony zasób kandydatów na niespokrewnione rodziny zastępcze ✓ zbyt mała liczba specjalistycznych rodzin zastępczych dla rodzeństw oraz dzieci o specyficznych potrzebach ✓ utrudniony dostęp do wsparcia specjalistycznego dla rodzin zastępczych spoza powiatu
Szanse:	Zagrożenia:
<ul style="list-style-type: none"> ✓ wzrastająca liczba rodzin usamodzielnionych od wsparcia pomocy społecznej ✓ polityka samorządu wzmacniająca rolę profilaktyki skierowanej do rodzin szczególnie zagrożonych rozpadem ✓ dalszy rozwój partnerstwa koalicyjnego w obszarze wsparcia dziecka i rodziny ✓ gotowość do wymiany wiedzy i informacji 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ wzrastająca liczba rodzin napływowych z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi ✓ częste zmiany miejsca zamieszkania rodzin z wieloma problemami ✓ brak motywacji części rodzin objętych wsparciem do zmiany swojej sytuacji życiowej ✓ poszerzanie się grup dzieci i młodzieży ze

<p>między osobami i instytucjami działającymi w obszarze wsparcia dziecka i rodziny</p> <p>✓ dostęp do wsparcia finansowego ze źródeł zewnętrznych (np.: MPIPS, EFS)</p> <p>✓ udział drugiego sektora w procesie wspierania rodzin w ramach tzw. biznesu społecznie zaangażowanego</p>	<p>specyficznymi potrzebami, dla których nie będzie adekwatnej formy opieki zastępczej</p> <p>✓ utrzymująca się tendencja niewielkiej liczby chętnych do podjęcia się funkcji rodziny zastępczej</p> <p>✓ brak wsparcia koordynatora dla rodzin pozostających rodziną zastępczą ponad 3 lata</p>
---	--

II. Cel strategiczny, cele szczegółowe, kierunki działań, rezultaty

Wizja gdyńskiego systemu wsparcia dziecka i rodziny w roku 2017.

System wsparcia dziecka i rodziny w roku 2017 to rzeczywistość, w której funkcjonuje silna i efektywna koalicja działająca na rzecz dziecka i rodziny. Członkowie koalicji angażują się wzajemnie w działania innych partnerów, systematycznie wymieniają informacje i doświadczenia. Koalicja jest zdolna do wypracowywania i wdrażania skutecznych działań w odpowiedzi na zmieniającą się rzeczywistość społeczną, w tempie adekwatnym do potrzeb. Formy wsparcia oferowane na rzecz dziecka i rodziny dostosowane są do indywidualnych potrzeb i cechuje je wysoki poziom efektywności. Wobec większości rodzin przeżywających poważny kryzys podejmowane są działania uprzedzające poprzez obejmowanie ich wsparciem adekwatnym do sytuacji. Czas pobytu dzieci w instytucjonalnych formach opieki całkowitej ograniczony jest do niezbędnego minimum. W Gdyni funkcjonuje efektywny system pozyskiwania wiedzy o kondycji gdyńskich rodzin, pozwalając na wyciąganie niezbędnych wniosków i opracowanie strategii dalszego działania.

CEL STRATEGICZNY:

PODNIESIENIE EFEKTYWNOŚCI GDYŃSKIEGO SYSTEMU WSPARCIA DZIECKA I RODZINY

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 – Uzyskiwanie kompleksowej informacji o sytuacji gdyńskich rodzin w oparciu o zaplanowane działania o charakterze badawczym

Kierunki działań:

1. Zwiększenie zakresu i liczby badań na temat zjawisk występujących w rodzinach, ich skali oraz rodzaju zagrożeń.
2. Wypracowanie nowego standardu analizy pozyskiwanych danych opisujących sytuację rodzin.

3. Wypracowanie skutecznego systemu monitorowania i ewaluacji w odniesieniu do różnych poziomów oddziaływania na rzecz dziecka i rodziny.
4. Wspecjalizowanie diagnostyki rodzin przeżywających trudności w celu skutecznego dopasowania oferty wsparcia.

Rezultaty

- Opracowany horyzontalny plan niezbędnych badań. Większa liczba badań na temat zjawisk występujących w rodzinach, ich skali oraz rodzaju zagrożeń.
- Udoskonalona diagnostyka rodzin przeżywających trudności, pomagająca w trafnym kwalifikowaniu do odpowiedniej formy wsparcia.
- Wdrożony model wewnętrznej ewaluacji, opracowane narzędzia do monitorowania procesu wsparcia rodzin w odniesieniu do różnych poziomów oddziaływania.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 - Wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej na rzecz wsparcia dziecka i rodziny w Gdyni

Kierunki działań:

1. Ustalenie zasad działania i dalszy rozwój gdyńskiej koalicji na rzecz dziecka i rodziny w szczególności uspołnienie misji, ram jej funkcjonowania, budowania skutecznych rozwiązań w obszarze wsparcia rodzin.
2. Ustalenie zasad systematycznej wymiany informacji na poziomie strategicznym, w tym wspólnych kierunków działań, ich zakresu, podziału odpowiedzialności.
3. Podnoszenie poziomu wiedzy ogólnej i specjalistycznej o występujących problemach i zagrożeniach, możliwościach zaradczych, upowszechnianie dobrych praktyk wypracowanych na poziomie lokalnym i ponadlokalnym.

Rezultaty:

- Ustalone zasady funkcjonowania koalicji, uspołnione zasady przepływu informacji, oraz wspólnych działań i ich zakresu, podziału odpowiedzialności.
- Większa liczba wspólnych inicjatyw podejmowanych w ramach koalicji celowo wpisujących się w opracowane i wspólnie uzgodnione ramy działania.
- Podwyższony poziom wiedzy i umiejętności zaangażowanych koalicjantów przez realizację inicjatyw o charakterze szkoleniowym i konferencyjnym.
- Utrwalone pozytywne relacje, wzajemne zaufanie, dobra dyspozycja do udzielania koniecznego wsparcia między członkami koalicji.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 - Zwiększenie poziomu adekwatności działania systemu wsparcia na rzecz rodzin w środowisku, poprzez rozwój form i metod oddziaływania w obszarze profilaktyki, reintegracji i interwencji

Kierunki działań:

1. Utrwalanie i dalszy rozwój wypracowanych standardów specjalizacji pracy socjalnej i wsparcia specjalistycznego dedykowanego rodzinom zagrożonym dezintegracją, oraz rodzinom starającym się o powrót pod ich opiekę dzieci z pieczy zastępczej.
2. Praca z rodzinami dzieci umieszczonych w formach opieki zastępczej w kierunku zaistnienia warunków do ich powrotu pod opiekę rodziców.
3. Wzmacnianie działań z zakresu reintegracji rodzin naturalnych po powrocie dziecka z form pieczy zastępczej – utrwalanie i pogłębianie stanu pozytywnych zmian.

Rezultaty:

- Większa liczba działań o charakterze profilaktycznym, reintegracyjnym i interwencyjnym skierowanych do rodzin.
- Zintensyfikowane działania o charakterze uprzedzającym, szybszy czas reakcji na pojawiające się informacje o poważnych problemach i zagrożeniach rodziny.
- Większa liczba rodzin objętych adekwatnymi działaniami pomocowymi dającymi szansę na zażegnanie stanu poważnego kryzysu w rodzinie.
- Większa liczba dzieci powracających do rodzin naturalnych, które wykazują motywację i podejmują działania w kierunku poprawy swojej sytuacji
- Większa liczba rodzin objęta działaniami reintegracyjnymi po powrocie dzieci z pieczy zastępczej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 4 - Rozwijanie rodzinnych form opieki nad dzieckiem i doskonalenie standardów wsparcia istniejących placówek opiekuńczo-wychowawczych

Kierunki działań:

1. Zwiększenie liczby i rodzaju specjalistycznych form wsparcia dedykowanych dzieciom o szczególnych potrzebach, w tym stwarzanie warunków dla zawiązywania się większej liczby rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka.
2. Zapewnienie adekwatnego do potrzeb dostępu do form wsparcia specjalistycznego dla funkcjonujących rodzin zastępczych.
3. Podnoszenie poziomu umiejętności i wiedzy specjalistycznej osób zatrudnionych w obszarze

pieczy zastępczej w zakresie pracy z dziećmi o specyficznych potrzebach.

Rezultaty:

- Utrzymana korzystna proporcja dotycząca liczby dzieci umieszczonych w rodzinnych formach opieki w stosunku do pieczy instytucjonalnej.
- Poszerzony katalog form niezbędnego wsparcia specjalistycznego dla dzieci o szczególnych potrzebach.
- Zwiększony dostęp do wsparcia specjalistycznego dla osób prowadzących formy pieczy zastępczej, adekwatny do rodzajów diagnozowanych potrzeb.
- Pozyskana większa liczba kandydatów do prowadzenia rodzinnych form pieczy zastępczej.
- Adekwatna do aktualnego stanu potrzeb oferta wsparcia specjalistycznego w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej.
- Zwiększony poziom specjalistycznej wiedzy i umiejętności osób zatrudnionych w obszarze pieczy zastępczej odpowiedni do poziomu stwierdzanych potrzeb i dynamiki zachodzących zmian.

III. Limit rodzin zastępczych na lata 2014 – 2016

Biorąc pod uwagę art. 180 pkt 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, wskazujący na konieczność określenia limitów dotyczących tworzenia rodzin zastępczych zawodowych, zakłada się następujący plan zawierania umów z rodzinami zastępczymi z podziałem na lata 2014-2016. Limit został określony na podstawie rozeznania potrzeb i dotychczasowych doświadczeń w odniesieniu do liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej.

Forma rodzinnej pieczy zastępczej	2014	2015	2016
Rodziny zastępcze zawodowe	5	5	5

IV. Monitoring i ewaluacja programu

Koordynatorem programu jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdyni. Monitoring będzie polegał na zbieraniu i analizowaniu danych dotyczących zrealizowanych zadań w ramach przedmiotowego programu, we współpracy z podmiotami zaangażowanymi w jego realizację. Monitorowanie realizacji programu umożliwi obserwację realizacji zadań, ocenę stopnia osiągnięcia rezultatów, aktualną identyfikację problemów i weryfikację założonych celów. Ewaluacja programu będzie dokonana na koniec jego realizacji przez niezależny podmiot zewnętrzny.

V. Finansowanie programu

Program będzie finansowany ze środków własnych pochodzących z budżetu Miasta Gdyni. Przewiduje się również aplikowanie o środki ze źródeł zewnętrznych takich jak MPiPS, EFS, czy programy i projekty skierowane na wsparcie dziecka i rodziny.

VI. Konsultacje społeczne

Konsultacje społeczne projektu Gdyńskiego Programu Wsparcia Dziecka i Rodziny odbyły się na przełomie marca i kwietnia 2014. Informacja o konsultacjach została zamieszczona na stronie www. Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. W celu dotarcia do jak największej liczby podmiotów, – projekt dokumentu przesłano na adresy mailowe konkretnych osób, organizacji i instytucji. Ogółem projekt dostarczono do 92 podmiotów, w tym 42 instytucji i organizacji które są zaangażowane w działalność na rzecz gdyńskiej rodziny. W ramach konsultacji społecznych wpłynęło 26 uwag, z których uwzględniono 17 w niniejszym dokumencie.

Podsumowanie

Gdyński Program Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2014 – 2016 zakłada tworzenie optymalnych warunków dla poprawy jakości życia dzieci i ich rodzin. Do realizacji tych założeń niezbędny jest rozwinięty i szybko reagujący system, który zapewni w pierwszej kolejności wsparcie profilaktyczne, a rodzinom stworzy możliwości samodzielnego zmierzenia się ze swoimi problemami. Takie podejście zwiększy szanse rodziny na prawidłowe funkcjonowanie w środowisku oraz wykorzystanie własnej aktywności i wewnętrznego potencjału w celu zmiany swojej sytuacji życiowej. Wsparcie na rzecz rodzin, które w ramach niniejszego Programu oferuje sieć gdyńskich instytucji i organizacji będzie nakierowana w pierwszej kolejności na wykorzystywanie zasobów własnych rodziny oraz jej środowiska, a wsparcie instytucjonalne będzie zapewnione w sytuacji, gdy rodzina będzie zmagająca się z problemami, których nie jest w stanie samodzielnie rozwiązać. Tak ujęte zadania obligują do stałego wzmacniania oraz podnoszenia efektywności gdyńskiego systemu, który opiera się na współpracy i komunikacji pomiędzy organizacjami i instytucjami świadczącymi wsparcie dziecku i rodzinie na terenie Gdyni. Niniejszy Program zapewnia realizację zamierzonych działań.